

Lucrare prezentată la
al VIII-lea
Congres al profesiei
de auditor financiar
din România

Studiu empiric privind analiza rolului auditorului financiar

în asigurarea transparenței și
performanței sustenabile a
companiilor cotate BVB

Conf. univ. dr. Maria GROSU,
e-mail: maria.grosu@uaic.ro,

Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Prof. univ. dr. habil. Costel ISTRATE,
e-mail: istrat@uaic.ro,

Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Prof. univ. dr. habil. Ioan-Bogdan ROBU,
e-mail: bogdan.rob@feaa.uaic.ro,

Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor,
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Rezumat

Dezvoltarea sustenabilă a firmei presupune obținerea unui echilibru în ceea ce privește activitățile cu caracter economic, social și de mediu cu scopul utilizării optime a resurselor entității, fără a afecta mediul înconjurător și printr-o implicare activă a companiei în societate. Pentru aceasta, un rol important îl revine auditorului financiar, garant al transparenței în raportarea financiară și actor activ în impunerea unei discipline în raportarea sustenabilă. Prin raportul de audit, inclusiv prin opinia exprimată, auditorul contribuie la credibilitatea situațiilor financiare auditate și inspiră încredere tuturor utilizatorilor. Scopul acestui studiu îl reprezintă testarea influenței opiniei de audit și a apartenenței auditorului la grupul de firme Big4 asupra principalilor indicatori privind poziția și performanța financiară, precum și a celor privind utilizarea operațiunilor de management al rezultatului. De asemenea, în studiu s-a testat și influența opiniei de audit, coroborată cu influența principalilor indicatori financiari, asupra probabilității de emisie a unor aspecte cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului sau privind continuitatea activității. Studiul s-a realizat la nivelul firmelor românești cotate la Bursa de Valori București – Piața reglementată, în perioada 2012-2022. Utilizând metode statistice avansate de analiză a datelor, principalele rezultate ale studiului indică existența unei influențe semnificative a opiniei de audit din exercițiul financiar anterior exprimată de un anumit tip de auditor asupra principalilor indicatori privind poziția și performanța financiară, dar și asupra angajamentelor discreționare. În același timp, opinia de audit din exercițiul financiar anterior, precum și valorile din exercițiile curente ale principalilor indicatori financiari analizați au o influență semnificativă asupra probabilității emiterii unor aspecte cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului sau continuitatea activității.

Cuvinte cheie: auditor financiar; transparență financiară; performanță sustenabilă; opinie de audit; aspecte cheie de audit; Bursa de Valori București;

Clasificare JEL: B23, C01, M42, M48

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Grosu, M., Istrate, C., Robu, I. B., (2023), Empirical Study on the Analysis of the Financial Auditor's Concern in Ensuring the Transparency and Sustainable Performance of BSE Listed Companies, *Audit Financiar*, vol. XXI, no. 4(172)/2023, pp. 715-733, DOI: 10.20869/AUDITF/2023/172/023

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2023/172/023>

Data primirii articolului: 13.08.2023

Data revizuirii: 18.08.2023

Data acceptării: 8.11.2023

1. Introducere

Îmbinarea armonioasă a factorilor sociali, economici și de mediu contribuie la dezvoltarea sustenabilă a companiilor. Asigurarea transparenței în comunicarea informațiilor solicitate de către părțile interesate are o contribuție semnificativă asupra performanței sustenabile a organizațiilor. Pentru asigurarea transparenței, informațiile prezentate atât în situațiile financiare anuale, cât și în rapoartele de audit trebuie să îndeplinească o serie de caracteristici, între care: fidelitatea, completitudinea și neutralitatea acestora. În ultimii ani, pentru creșterea transparenței în auditul financiar, raportului de audit i-au fost aduse îmbunătățiri, în sensul completării acestuia cu o secțiune distinctă, rezervată aspectelor cheie de audit (Key Audit Matters-KAM). Ce sunt aspectele cheie de audit? Acestea sunt acele aspecte care, în baza raționamentului profesional al auditorului, au cea mai mare importanță pentru auditul situațiilor financiare dintr-o perioadă și sunt selectate dintre aspectele discutate cu persoanele responsabile cu guvernarea companiei (IAASB, 2021).

Auditorul este interesat de identificarea cât mai precisă a problemelor pe care firmele auditate ar putea să le aibă în activitatea lor. În literatura relevantă, acest comportament este pus pe seama riscurilor reputaționale și a celor privind litigiile pe care și le-ar asuma auditorii în cazul în care nu ar reuși să detecteze erorile care pot duce la rezultatul raportat (Lennox & Kausar, 2017). Rezultatele propuse de Kaplan & Williams (2013) arată că auditorii folosesc posibilitatea de a exprima o opinie de continuitate a activității (Going Concern Opinion-GCO) ca acțiune preventivă în limitarea riscurilor de a fi implicați în litigii cu utilizatorii situațiilor financiare afectate de dificultățile ulterioare ale firmelor auditate. Calitatea auditului, evaluată prin competența și independența auditorului, afectează inclusiv probabilitatea ca o firmă cu probleme financiare să primească o GCO (Ruiz-Barbadillo et al., 2004).

Deși piețele financiare sunt din ce în ce mai conectate, diferențele dintre state pot conduce la manifestări diferite ale firmelor, ale managerilor ori ale auditorilor, în funcție de contextul geografic analizat. Bao & Lewellyn (2017) avansează ideea că auditul, prin capacitatea acestuia de a restrânge practicile firmelor de management al rezultatelor, este dependent atât de caracteristicile firmei, cât și de particularitățile țării în care aceasta își desfășoară activitatea. Mai exact, acești factori acționează

diferit, în funcție de categoria în care se încadrează țările: dezvoltate sau emergente. Marea majoritate a studiilor se referă la situația firmelor nord-americane cotate (și, uneori, necotate) ori la firme din alte țări dezvoltate.

Totuși, există literatură relevantă care aplică metodologii originale ori care replică metodologii deja consacrate, prin care se urmărește punerea în evidență a particularităților țărilor emergente din diverse părți ale lumii, individual sau grupate. Elementele culturale sunt și ele determinante în reacția auditorului la informațiile propuse de firmele auditate. Chen et al. (2016) constată că, în țările caracterizate de o cultură a secretului, este mai probabil ca auditorii să exprime opinii modificate (inclusiv în companiile multinaționale), tendință limitată de gradul de protecție al investitorilor.

Dezvoltările pe care le putem intui și încerca între audit și sustenabilitate reprezintă pași către aducerea în sfera auditului a unei teme aflate, cu ceva timp în urmă, în afara ariei de cercetare obișnuită în audit și contabilitate. Andon et al. (2015) argumentează că interesul pentru eficiență și sustenabilitate demonstrează că ceea ce este în afara auditului, la un moment dat, poate deveni temă centrală a disciplinei.

Acest studiu urmărește, în primul rând, să testeze influența tipului opiniei de audit și a apartenenței auditorului (*Big4/Non-Big4*) asupra poziției și performanței financiare, pe de o parte, și asupra practicilor de management al rezultatului, pe de altă parte. Apoi, coroborând tipul opiniei de audit cu influența unor indicatori financiari, este testată influența acestora asupra probabilității ca auditorul să includă în raportul de audit aspecte cheie referitoare la practicile de management al rezultatului sau care afectează continuitatea activității. Rezultatele obținute arată că influențele menționate sunt, în general, semnificative: principalii indicatori privind poziția și performanța financiară și angajamentele discreționare depind atât de tipul opiniei de audit, cât și de tipul auditorului; probabilitatea emiterii unor aspecte cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului sau continuitatea activității depinde de tipul opiniei de audit, dar și de valorile principalilor indicatori financiari analizați.

În continuare, studiul este structurat pe secțiuni. Secțiunea 2 este destinată revizuirii literaturii de specialitate focusată, pe de o parte, pe factorii care influențează transparența raportării și performanța sustenabilă a companiilor, din punct de vedere a auditului financiar, iar, pe de altă parte, pe dezvoltarea ipotezelor de cercetare,

prin prezentarea în sinteză a variabilelor de interes, sursa acestora, metodologia utilizată și rezultatele obținute. Secțiunea 3 se axează pe metodologia cercetării, descompusă pe: populația studiată și eșantionul analizat, variabilele analizate, sursa datelor și modelele propuse spre testare. Secțiunea 4 are în vedere rezultatele obținute în urma prelucrărilor efectuate și interpretarea acestora. Partea finală a studiului este destinată concluziilor.

2. Trecerea în revistă a literaturii de specialitate și formularea ipotezelor de cercetare

Calitatea raportărilor financiare și nefinanciare ale companiilor este apreciată de către părțile interesate și în funcție de transparența prezentării informațiilor de către responsabilii întocmirii situațiilor financiare, dar și de către garanții credibilității acestora, respectiv auditorii financiari. Creșterea valorii comunicaționale a raportului de audit pentru a veni în sprijinul părților interesate, prin asigurarea unei mai mari transparențe în ceea ce privește raportarea în audit, este susținută și prin introducerea KAM în conținutul raportului (Köhler et al., 2020).

2.1. Îmbunătățirea transparenței în raportare prin auditul financiar

Se știe că situațiile financiare sunt folosite de către utilizatori ca una din sursele de informații necesare luării deciziilor financiare. Calitatea raportării financiare reprezintă o preocupare constantă atât pentru producătorii acestor raportări, cât și pentru auditorii care le verifică și, mai ales, pentru utilizatori, inclusiv pentru reglementatori. Un indicator folosit frecvent pentru a măsura calitatea raportării este gestiunea rezultatelor, fie pe baza angajamentelor contabile, fie gestiunea reală a rezultatelor (Beneish, 2001; Roychowdhury, 2006). Acest gen de manipulare a unor cifre raportate în situațiile financiare poate fi atenuată prin intervenția auditorilor financiari care, astfel, contribuie la o mai bună și mai transparentă informare a utilizatorilor și, prin aceasta, la crearea și păstrarea cadrului necesar pentru ca firmele să se dezvolte sustenabil. Bineînțeles că ne așteptăm ca un audit de calitate să limiteze nivelurile gestiunii rezultatelor (Alzoubi, 2016) și să reducă semnificativ nivelul erorilor și al incorectitudinilor în raportare (Cardinaels & Jia, 2016), dar și să descurajeze gestiunea rezultatelor, prin

creșterea atenției acordată firmei și comunicarea sinceră și sistematică cu consiliul de administrație (Buchanan et al., 2021). Utilitatea situațiilor financiare pentru investitori depinde, deci, de calitatea acestei raportări, dar și de calitatea auditului financiar aferent (Chen et al., 2019).

Creșterea calității auditului este o preocupare firească a normalizatorului, a organizațiilor profesionale și a fiecărui auditor în parte. Introducerea obligatorie în rapoartele de audit a aspectelor cheie de audit identificate în timpul misiunii a reprezentat un pas important în îmbunătățirea calității auditului, sub forma unei mai bune comunicări și a unei mai mari transparențe, care duc la o scădere a costurilor de agenție (Barghathi et al., 2021). Bineînțeles că eforturile depuse de auditor în detectarea și raportarea unor eventuale neconformități trebuie dublate de eforturi din partea utilizatorilor în a înțelege mesajele transmise de auditori. Este posibil ca înclinația unor utilizatori (mai ales instituționali) spre a privilegia informații irelevante exogene să ducă la o scădere a calității auditului, la o diminuare a probabilității emiterii unor GCO, precum și a probabilității ca auditorul să raporteze slăbiciuni ale controlului intern (Chan et al., 2021). Evitarea includerii unor informații nefavorabile în rapoartele anuale este dată de interesul conducerii firmei de a transmite mesaje pozitive și poate afecta lizibilitatea raportului anual. Într-o astfel de situație, Blanco et al. (2021) constată că riscurile de audit cresc, ceea ce generează perioade mai lungi pentru desfășurarea misiunilor de audit și, implicit, onorarii mai mari. Analizând lizibilitatea aspectelor cheie de audit (KAM) incluse în raportul de audit, Hussin et al. (2023) remarcă un impact semnificativ al auditorilor femeii asupra dezvoltării și transparenței acestei secțiuni pentru un eșantion de firme malaieziene.

Opinia de audit fără rezerve aduce utilizatorilor o asigurare că situațiile financiare sunt conforme cu standardele aplicabile. Dacă opinia este modificată, auditorul îi avertizează pe utilizatori că nivelul de transparență al situațiilor financiare nu se ridică la ceea ce impun standardele. O legătură între transparența firmei și efortul de audit este făcută de Asante-Appiah (2020), care găsește că auditorii trebuie să depună eforturi suplimentare – concretizate în mai multe zile dedicate misiunii – în cazul în care firma nu are o reputație bună privind modul în care abordează obiectivele dezvoltării sustenabile (mediu-social-guvernanță/environmental-social-governance – ESG).

Transparența în aducerea opiniei de audit la cunoștința utilizatorilor nu se limitează la a face public raportul de

audit. Khan et al. (2017) analizează efectele publicării GCO ca anunțuri de presă și ca anunțuri pe site-ul bursei de valori, ca urmare a obligațiilor impuse de reglementatorul pieței financiare și găsesc că aceste informații influențează semnificativ reacția investitorilor. Transparența informației financiare – inclusiv a ceea ce se propune prin raportul de audit – nu trebuie să fie selectivă: toți utilizatorii, interni sau externi, ar trebui să beneficieze de informațiile specifice, în același timp. Arif et al. (2022) ne avertizează că insiderii care au cunoștință de raportul de audit (când acesta conține o opinie modificată) înainte de publicarea acestuia pot profita de aceasta, în sensul implicării în tranzacții anormal de frecvente cu titluri ale firmei.

Utilizatorii situațiilor financiare trebuie să ia în considerare și tonul cu care este redactat raportul anual, mai ales partea financiară. Hossain et al. (2020) găsesc că un ton anormal de pozitiv în raportare este asociat cu o mai mare probabilitate a primirii unei GCO. Abilitățile de comunicare, atât ale firmei, cât și ale auditorului, influențează semnificativ transparența situațiilor financiare, prin creșterea credibilității rapoartelor și a încrederii în valoarea auditului (Akther & Xu, 2021), ca instrument de guvernantă. Analizii financiare, cu un rol esențial în colectarea, interpretarea și diseminarea informației depind și ei de calitatea auditului și a mediului de raportare financiară (Cheong & Zurbrugg, 2016).

Îmbunătățirea calității raportărilor financiare este așteptată și de la introducerea regulilor schimbării obligatorii a auditorului. Lin & Yen (2022) dovedesc că această rotație a auditorilor poate influența calitatea raportării financiare doar în anumite circumstanțe, adică atunci când noul auditor vine cu o apreciere diferită a riscului, ceea ce-i poate influența planul de audit și procesul de audit propriu-zis.

2.2. Confirmarea continuității activității entității de către auditor, premisă a performanței sustenabile

Detectarea de către auditor a unor evenimente și dovezi care pot afecta continuitatea activității entității reprezintă un eveniment important în raportarea financiară. Aplicarea de către auditor a standardelor specifice ar putea să nu fie suficientă în identificarea riscurilor de afectare a continuității activității. Baza & di Trana (2019) apreciază că ISA 570 (versiunea italiană), chiar dacă sugerează o listă a elementelor care ar putea să fie semnale ale incertitudinii privind abilitatea firmei de a-și continua

activitatea, nu stabilește o ierarhie a importanței acestora. În analiza literaturii pe care o prezintă în studiul lor, Baza & di Trana (2019) găsesc multe studii care se concentrează pe indicatori de analiză financiară, dar și studii care propun și introduc ca variabile indicatori nefinancieri (legați de piață, de inițiative strategice ori de caracteristici ale guvernantei), indicatori privind rolul planurilor managementului, caracteristicile clienților, dar și caracteristicile auditorilor. Carson et al. (2016) identifică folosirea următorilor indicatori:

- indicatori de lichiditate: active curente/datorii curente, cheltuieli cu dobânzile/EBIT, trezorerie/datorii curente, WC/total datorii, fluxuri de exploatare/total datorii;
- indicatori de profitabilitate: rezultat net/total active (ROA), rezerve și rezultat reportat/total active; EBIT/total active, rezultat brut /vânzări; pierderi curente sau recurente;
- indicatori de îndatorare: market to book ratio, capitaluri proprii/datorii; total datorii/total active.

Emiterea unei opinii care să pună în evidență riscurile asupra continuității activității (Going Concern Opinion – GCO) este probabilă mai ales în cazul firmelor cu dificultăți financiare serioase și a ajuns să fie considerată un proxy pentru calitatea auditului (Aguilar et al., 2018, deși Chu et al. 2022, precum și Guo et al. (2020) demonstrează că această opțiune este riscantă) sau o dovadă a independenței auditorului (Ruiz-Barbadillo et al., 2004; DeFond & Zhang, 2014). Dificultățile financiare pot apărea și atunci când firma depinde, în mare măsură, de un client; de altfel, acest tip de dependență apare uneori în justificarea opiniei cu rezerve sau a observațiilor din raportul de audit (Istrate et al., 2020, Dhaliwal et al., 2020). Prudența auditorului (inclusiv în ceea ce privește riscurile privind reputația) îl poate conduce, în cazul firmelor cu dificultăți, la a exprima o GCO, cu riscul de a fi infirmat de evoluția ulterioară a situației firmei (eroare de tip I), mai degrabă decât de a nu exprima o GCO, cu riscul ca ulterior firma să intre în insolvență (Abbot et al., 2022). Totuși, aceste riscuri reputaționale – identificate adeseori în literatură – nu par să afecteze foarte puternic situația auditorului implicat: Berglund (2020) găsește că auditorii implicați în astfel de cazuri (erori de tip II) nu sunt afectați foarte puternic, chiar dacă pentru firmele auditate, falimentul este mai puțin predictibil decât în cazul unei GCO. Emiterea unei GCO este un semnal nu doar pentru firma implicată sau pentru auditor; Casterella et al. (2020) analizează măsura în care neemiterea unei GCO pentru

firmе care au falimentat influențează prețurile la bursă pentru firme similare celei falimentate; efectul este o scădere semnificativă a acestor prețuri, raportat la situația în care falimentul a fost precedat de o CGO.

Analizând mai multe de 30.000 de observații din 20 de țări emergente, Viana Jr. & Lourenço (2022) identifică, în mod predictibil, încercări de manipulare în creștere a rezultatului de către firmele cu situație financiară dificilă (prin folosirea *accruals*), temperată de prezența auditorilor Big 4.

Apariția și manifestările crizelor diverse (financiare, sanitare, politice, energetice, militare) reprezintă evenimente care îi pot face pe auditori să fie mai atenți la identificarea probelor de audit și la exprimarea opiniilor. Prudența crescută a auditorilor în perioadele de criză îi poate conduce pe aceștia să fie mai atenți decât în mod obișnuit, mai ales atunci când sunt în situația de a exprima o GCO, pe baza predictorilor unei astfel de opinii (Beams & Yan, 2015). Cu toate acestea, există statistici care arată că o pondere importantă a firmelor care intră în faliment nu au primit GCO înainte de acest eveniment (Feldman & Read, 2010). Unele crize – precum cea financiară globală începută în 2008 – au avut ca efecte și schimbarea reglementărilor, precum și a procedurilor și comportamentelor auditorilor, astfel încât aceștia au devenit mai înclinați să exprime GCO după criză, pentru firmele cu dificultăți financiare, atât pentru Big 4, cât și pentru non-Big 4 (Geiger et al., 2014). Totuși, după o perioadă de creștere a acestui tip de opinii, în 2006 s-a revenit la ponderile dinainte de criză (Read & Yezegel, 2018).

În ce privește caracteristicile managementului firmelor care ar putea primi GCO, sunt mai multe variabile care pot influența decizia auditorului. Berglund et al. (2018) constată că abilitățile manageriale (*managerial ability*) sunt asociate negativ cu emiterea GC, indiferent de modul cum evoluează firma ulterior; totodată, această *managerial ability* este asociată, de Gul et al. (2018), cu o mai scăzută calitate a *accruals*, în cazul firmelor cu probleme financiare, dar și cu onorarii de audit mai ridicate. Comportamentul managerilor poate duce la presiuni asupra auditorilor, în sensul de a nu exprima GCO, atunci când managerii – ca insiders – vând din acțiunile deținute în firmă (Chen et al., 2013). Ca regulă generală, managerii sunt optimiști în ceea ce privește continuitatea activității, chiar dacă firma are dificultăți vizibile; acest optimism se regăsește și în previziunile propuse de aceștia în legătură cu evoluția indicatorilor

financiar. Totuși, auditorii trebuie să se dovedească prudenți și, în cazul firmelor cu dificultăți, nu prea iau în considerare estimările managerilor (Feng & Li, 2014), ba chiar devin mai înclinați să exprime o GCO, mai ales atunci când managerii sunt foarte încrezători și mai puțin abili (Kim M., 2021). Adeseori însă, optimismul managerilor este transmis și auditorilor, în sensul că aceștia nu raportează probleme legate de continuitate: Mareque et al. (2017) identifică mai mult de jumătate din firmele spaniole analizate și care au intrat în faliment în 2010, ca neprimind, în anii precedenți, GCO.

Prestarea de către auditori a unor servicii non-audit poate afecta înclinația acestora de a exprima GCO (Geiger et al. 2022). Totuși, profesia afirmă (și unele studii confirmă) că serviciile non-audit prestate unei firme pot conduce la o mai bună cunoaștere de către auditor a firmei respective și, deci, la o opinie de audit mai bine fundamentată (DeSimone et al., 2015).

2.3. Diferențele de gen și transparența în audit

Componența echipei de audit poate avea efecte semnificative asupra calității auditului. Cameran et al. (2018) constată că o astfel de influență suferă modificări de-a lungul angajamentului de audit. Una din caracteristicile echipelor de audit o reprezintă prezența femeilor ca partener sau manager; Cameran et al. (2018) constată că, în Italia, o mai mare pondere a femeilor în astfel de funcții duce la o creștere a calității auditului, măsurată prin *accruals*; același sens al diminuării *accruals* anormale este găsit și de Itonen et al. (2013), pentru firme finlandeze și suedeze. Hardies et al. (2016) identifică, pe exemplul unor firme belgiene, o mai mare înclinație a femeilor auditor de a emite CGO în cazul firmelor cu dificultăți financiare și că femeile produc un audit de calitate mai bună, mai ales pentru că sunt mai independente și cu o mai mare aversiune față de risc. Și în cazul altor firme finlandeze, femeile auditor sunt caracterizate de o mai mare discreție în raportarea rezultatelor, fiind mai prudente decât bărbații auditori (Niskanen et al., 2011); în aceste condiții, diversitatea de gen în echipele de audit este considerată ca îmbunătățind calitatea de ansamblu a raportării financiare. Kung et al. (2019) ne arată că, dacă șefa echipei de auditori este femeie, atunci dimensiunile gestiunii rezultatelor prin *accruals* sunt mai limitate, în cazul firmelor taiwaneze (unde se practică *joint audits*), dar că

acest lucru este valabil și pentru echipe de auditori bărbați, cu expertiză în industria în care operează firma auditată. Ittonen & Peni (2012), plecând de la observația că onorariile de audit sunt mai mari atunci când partenerul de audit este femeie, propun o explicație – pe care se fereșc să o generalizeze – potrivit căreia diferențele de gen privind planificarea, pregătirea, diligența unui astfel de partener pot explica diferențele de onorarii. Am menționat la studiile amintite mai sus contextul geografic, deoarece pot apărea diferențe care să țină de particularitățile unei țări sau ale unei regiuni. În China, de exemplu, Yang et al. (2018) apreciază că diferențele de calitate a auditului între auditori femei și auditori bărbați sunt nesemnificative atunci când firmele încearcă să manipuleze rezultatele în sensul creșterii acestora; dimpotrivă, apar diferențe atunci când firmele folosesc *accruals* pentru a diminua rezultatele, iar aceste diferențe sugerează o mai bună calitate a auditului efectuat de bărbați. În același studiu se găsește afirmația că diferențele femei-bărbați se atenuează semnificativ atunci când vârsta luată în considerare depășește 45 ani. Cercetări de gen s-au efectuat și în ce privește numărul de KAM raportate de auditori femei față de bărbați: Bepari et al. (2022) concluzionează că femeile auditori percep mai multe riscuri în activitatea de audit și, deci, raportează mai multe KAM, în scopul de a minimiza aceste riscuri și de a-și reduce expunerea la implicarea în litigii cu utilizatorii.

Bineînțeles că cercetările privind participarea femeilor la misiunile de audit nu converg toate către o mai bună calitate asigurată de femei. Există și studii prin care se constată că, în anumite contexte geografice și pe anumite coordonate financiare, calitatea auditului efectuat de femei nu se ridică mereu la calitatea auditului efectuat de bărbați: Yang et al. (2018) ne oferă o listă de studii cu astfel de concluzii.

Prezența femeilor în procesul de audit nu se limitează doar la apartenența acestora la echipe de audit. Este interesant de văzut și ce influență poate avea asupra unor variabile privind auditul existența unor femei ca membre în consiliile de administrație ori în comitetele de audit ale firmelor auditate. Impunerea, de către unele țări (Norvegia, Franța etc.), a unor cote minime privind femeile în componența diverselor comitete ale firmelor a

reprezentat o sursă importantă de cercetări de gen. Nekhili et al. (2019) constată că numirea de femei în consilii, ca directori independenți, dar și ca membri ai comitetelor de audit, duce la o scădere a riscului perceput de auditor și, în consecință, la o diminuare a onorariilor de audit.

2.4. Dezvoltarea ipotezelor de cercetare

Introducerea obligației ca auditorul să prezinte un raport extins, care să includă și KAM, a avut ca scop creșterea conținutului informațional și a utilității opiniei de audit, în scopul creșterii capacității utilizatorilor de a monitoriza managementul, dar și pe auditori, printr-o mai bună comunicare între utilizatorii raportării financiare și auditori (Minutti-Meza, 2021; Moroney et al., 2021). Acest spor informațional nu este însă gratuit: raportarea unor KAM duce la creșterea costurilor raportării financiare (Bentley et al., 2021); Chen et al. (2019) arată că eforturile auditorilor în creșterea calității raportului de audit au acoperire doar în cazul raportărilor financiare de calitate scăzută.

Numărul de KAM raportate de auditori depinde de o multitudine de factori (Bepari et al., 2022) care țin de regulile contabile (norme aplicate și diverse opțiuni contabile), de caracteristici ale auditorului (dimensiuni, onorarii de audit, servicii non-audit prestate firmei, experiența și specializarea auditorului, genul auditorului, formarea profesională a auditorului), dar și de caracteristicile entității (dimensiuni, faza din ciclul de viață, complexitatea afacerilor, riscurile privind litigiile, profitabilitate, asimetria informațională).

Percepția utilizatorilor despre firmă poate fi influențată de prezența KAM în raportul de audit. Moroney et al. (2021) constată că investitorii percep auditul ca fiind mai valoros și mai credibil atunci când raportul include KAM, dar că această concluzie este valabilă, îndeosebi, pentru auditorii Non-Big4; pentru Big4, rapoartele de audit, cu sau fără KAM sunt percepute ca fiind la fel de utile. Se pare că auditorii Big4 sunt percepuți ca furnizând un audit de calitate, indiferent de prezentarea sau nu a KAM. Totuși, este ușor exagerat să considerăm că Big4 formează un grup omogen. Honkamäki et al. (2022) găsesc diferențe între procedurile și strategiile de audit ale celor din Big4, diferențe concretizate în maniere diferite de raportare a KAM, deși calitatea auditului prestat de cei 4 rămâne ridicată.

Pe ansamblu, calitatea auditului a crescut semnificativ după introducerea regulilor privind obligativitatea raportării KAM (Zeng et al., 2021). Dimpotrivă, într-un alt context geografic, Gutierrez et al. (2018) găsesc dovezi în sensul că noul format al raportului de audit (care include și KAM) vine cu foarte puțină informație suplimentară pentru investitori și are efecte nesemnificative asupra calității auditului și a onorariilor de audit.

Literatura propune sensuri destul de evidente ale influenței unor variabile asupra emiterii GCO. Averio (2021) – propunând ipoteze conforme cu literatura

relevantă – confirmă corelația pozitivă dintre îndatorare și GCO, dar și corelații negative între calitatea auditului, profitabilitate și lichiditate, pe de o parte, și GCO, pe de altă parte; totodată, pentru firmele indoneziene analizate, Averio (2021) nu găsește corelații între GCO și mărimea firmei ori *audit report lag*.

În **Tabelul nr. 1** se regăsesc variabilele identificate în literatura de specialitate, de interes pentru acest studiu, sursa lor, modelele aplicate și rezultatele obținute care vor fundamenta ipotezele formulate și prelucrările efectuate în partea destinată metodologiei cercetării.

Tabelul nr. 1. Variabilele de interes, sursa acestora, modelele aplicate și rezultatele obținute			
Variabilă	Sursă	Metodologie	Rezultate
<i>Tip opinie de audit: nemodificată/modificată (AO)</i>	(Blanco et al., 2021)	Modele de regresie liniară	Manipulare informații de către conducere → Opinie de audit nemodificată → Risc de audit crescut
	(Arif et al., 2022)	Modele de regresie pe date panel	Opinie de audit modificată → Reacția pieței
	(Dhaliwal et al., 2020)	Modele de regresie logistică	Dependența de un client → Opinie de audit modificată
	(Grosu, V. et al., 2020)	Modelul QATRMT (Test de audit rapid pentru reajustarea pragului de semnificație)	Calitate îndoielnică a raportării → Opinie de audit modificată
	(Grosu, M. et al., 2021)	Modele de regresie și Metode de analiză multivariată a datelor	EM (+) → Opinie de audit modificată
<i>Tip auditor: Big4/Non-Big4 (AT)</i>	(Viana Jr. & Lourenço, 2022)	Metode de analiză multivariată a datelor	Auditori Big4 → EM(-)
	(Geiger et al., 2014)	Modele de regresie logistică	Auditori Bi4 și Non-Big4 → GCO pentru firme cu dificultăți financiare
	(Moroney et al., 2021)	Modele de regresie pe date panel	Raportare KAM de către Non-Big4 → Audit de calitate
<i>ROA, ROE, FL</i>	(Hardies et al., 2016)	Modele de regresie liniară	Femeile auditor → Emisere GCO pentru firmele cu dificultăți financiare
	(Geiger et al., 2014)	Modele de regresie logistică	Auditori Bi4 și Non-Big4 → GCO pentru firme cu dificultăți financiare
	(Kothari et al., 2005)	Modelul lui Jones și Jones modificat	ROA → EM(+/-)
	(Averio, 2021)	Modele de regresie logistică cu utilizarea SPSS 24.0	Îndatorare ridicată → GCO Rentabilitate crescută → Neemisere GCO
	(Grosu, M., 2023)	Metode de analiză multivariată a datelor și modele de regresie	Capitaluri proprii negative și probleme de continuitate a activității → Opinie de audit modificată

Variabilă	Sursă	Metodologie	Rezultate
Managementul rezultatelor (EM)	(Campa, 2019)	Altman Z-score, modelul lui Jones (1991), Modelul lui Kothari (2005)	Prezența problemelor financiare → EM(+)
	(Durana, et. al., 2021)	Un model mixt ierarhic cu un efect aleatoriu de timp și de industrie	Entități aflate în declin → EM(+)
	(Alzoubi, 2016)	Modelul lui Jones modificat (transversal)	Audit de calitate prin transparență → EM(-)
	(Buchanan et al., 2021)	Teoria descurajării perceptivă și modele de regresie	Audit de calitate prin transparență → EM(-)
	(Ittonen et al, 2013; Cameran et al., 2018; Kung et al., 2019)	Modele de regresie liniară, Modele de măsurare a angajamentelor discreționare	Femeile auditor → EM(-)
	(Alhadab, 2018)	Modele de regresie	Onorarii suplimentare auditori → EM(-)
Opinie privind continuitatea activității (GCO)	(Chan et al., 2021)	Modele de regresie pe date panel	Manipulare informații de către conducere → Diminuarea probabilității emiterii unor GCO
	(Blay et al., 2011; Khan et al., 2017; Rodgers et al., 2019)	Modele de regresie, Funcții scor, Modelul Throughput	Publicarea aspectelor privind GCO → reacția pieței
	(Aguilar et al., 2018)	Metode de analiză multivariată	Dificultăți financiare → GCO
	(Casterella et al., 2020; Hossain et al., 2020)	Modele de regresie	Neemiterea GCO pentru entități care falimentează → Scădere semnificativă a cotației bursiere
	(Chen et al., 2013)	Modele de regresie	Presiuni ale managementului → Neemiterea GCO
	(Robu et al., 2012)	Modele de regresie și corelație și Analiza Componentelor Principale	Nerespectarea prezumției de continuitate a activității la întocmirea situațiilor financiare anuale → GCO
Aspecte cheie de audit (KAM)	(Barghathi et al., 2021)	Chestionar semi-structurat	Raportare KAM → Transparență și diminuarea costurilor de agenție
	(Hussin et al., 2023)	Modele de regresie pe date panel, Flesch reading ease score and Coleman–Liau index	Gen auditor → Transparența în audit prin KAM
	(Bepari et al., 2022)	Modele de regresie	Femeile auditor, riscuri crescute, profitabilitate scăzută → KAM mai numeroase

Sursa: prelucrări proprii după literatura de specialitate studiată

Notă: EM(+) reprezintă manifestarea practicilor de management al rezultatelor; EM(-) reprezintă diminuarea practicilor de management al rezultatelor; KAM reprezintă aspect cheie de audit (Key Audit Matters); GCO reprezintă opinia privind probleme de continuitate a activității (Going Concern Opinion); ROA reprezintă Rata rentabilității economice (Return On Assets); ROE reprezintă Rata rentabilității financiare (Return On Equity); FL reprezintă Levierul financiar (Financial Leverage).

Pornind de la literatura de specialitate studiată și, îndeosebi, de la modelele remarcate în lucrările

menționate în **Tabelul nr. 1**, sunt formulate următoarele ipoteze de cercetare:

Ipoteza de cercetare 1: În cazul firmelor românești cotate BVB, opinia de audit din exercițiul financiar anterior are o influență semnificativă asupra performanței financiare, a gradului de îndatorare, dar și a nivelului operațiunilor de management al rezultatului din exercițiul financiar curent;

Ipoteza de cercetare 2: În cazul firmelor românești cotate BVB, opinia de audit din exercițiul financiar anterior, precum și performanța financiară, gradul de îndatorare, dar și nivelul operațiunilor de management al rezultatului din exercițiul financiar curent au o influență semnificativă asupra probabilității de a formula un aspect cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului sau cel privind continuitatea activității (inclusiv observațiile privind respectarea utilizării acestui principiu în raportarea financiară) în exercițiul financiar curent.

Testarea ipotezelor de cercetare formulate este efectuată în partea destinată metodologiei cercetării, după alegerea eșantionului și a modelelor relevante, iar comentariile privind validarea acestora sunt incluse în partea aferentă rezultatelor și discuțiilor.

3. Metodologia cercetării

Pornind de la ipotezele de cercetare propuse spre testare și validare, după cum s-a menționat și în partea introductivă, obiectivele studiului au în vedere, pe de o parte, testarea influenței opiniei de audit din exercițiul financiar anterior asupra performanței financiare, gradului de îndatorare, dar și a nivelului operațiunilor de management al rezultatului din exercițiul financiar curent, pe tipuri de auditor (Big4 și Non-Big4), iar, pe de altă parte, testarea influenței opiniei de audit din exercițiul financiar anterior, precum și a performanței financiare, a gradului de îndatorare, dar și a nivelului operațiunilor de management al rezultatului din exercițiul financiar curent asupra probabilității de a formula un aspect cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului sau cel privind continuitatea activității (inclusiv observațiile privind respectarea utilizării acestui principiu în raportarea financiară) în exercițiul financiar curent, pe tipuri de auditor (Big4 și Non-Big4).

În continuare este prezentată o descriere a variabilelor (în general, calitative), identificate în literatura de specialitate pentru care au fost culese datele supuse prelucrării în modelele analizate ulterior. Aspectele cheie de audit (KAM) privind operațiunile de management al rezultatului au vizat observații ale auditorului în raportul de audit cu privire la: recunoașterea agresivă a unor provizioane sau rezerve, supraevaluarea cheltuielilor de cercetare-

dezvoltare, dar și a celor aferente restructurării, subevaluarea unor provizioane asociate unor creanțe incerte sau cu grad ridicat de nerecuperare, recunoașterea veniturilor nerealizate, înregistrarea unor vânzări fictive, înregistrarea necorespunzătoare a rezultatelor inventarierii stocurilor (Toumeh & Yahya, 2019).

Aspectele cheie de audit (KAM) privind continuitatea activității (inclusiv observațiile privind respectarea utilizării acestui principiu în raportarea financiară) vizează cazurile în care: există un paragraf distinct conform ISA 700 (revizuit), sau în cadrul raportului de audit sunt evidențiate o serie de aspecte cheie de audit prin care se semnalează o serie de elemente care pot afecta continuitatea activității, conform ISA 701 (CAFR, 2022). Printre indicatorii care pot semnală eventualele probleme în ceea ce privește continuitatea activității se pot număra: gradul ridicat de îndatorare, retragerea sprijinului creditorilor, fluxurile negative de numerar din activitatea de exploatare, lichidități reduse, rentabilități și profitabilități nefavorabile, incapacitatea de plată a creditorilor, conform ISA 570 (revizuit) (CAFR, 2022).

În studiu se urmează un demers statistic pentru testarea și validarea ipotezelor de cercetare propuse (Jaba, 2002). Astfel, se procedează la selectarea unui eșantion reprezentativ din populația identificată supusă studiului, cu scopul colectării datelor și analizei acestora cu ajutorul metodelor statistice avansate de analiză a datelor (Robu, I.B., 2012; Robu, 2021).

3.1. Populația studiată și eșantionul analizat

Pentru testarea și validarea ipotezelor de cercetare propuse, populația studiată este reprezentată de totalitatea firmelor cotate la Bursa de Valori București (BVB www.bvb.ro) – Piața Reglementată. De asemenea, aceste firme intră sub incidența Legii nr. 162/2017, fiind supuse auditului statutar. La nivelul anului 2023, pe BVB – Piața reglementată figurau 84 de firme cotate, din care 29 la categoria *Premium*, 52 la categoria *Standard* și 3 la categoria *Int'l*.

Din cele 84 de firme cotate BVB s-au eliminat cele reprezentând intermediarii financiari, băncile, instituțiile de asigurare-reasigurare, precum și firmele pentru care nu s-a găsit totalitatea informațiilor necesare pentru analiză la nivelul perioadei 2012-2022. Astfel, a rezultat un eșantion balansat de 37 de firme cotate, analizate pe parcursul a 11 exerciții financiare, asigurându-se un număr de 407 de

observații. Eșantionul este destul limitat, ceea ce afectează posibilitățile de generalizare a rezultatelor, însă există și alte studii în literatură care analizează piețe financiare emergente, unde numărul de firme cotate nu creează populații foarte numeroase. Averio (2021) folosește un eșantion de 33 de firme cotate la Indonesia Stock Exchange, pe o perioadă de 5 ani. La fel, Alves (2013) analizează 33 firme portugheze pe 7 ani, în ce privește corelația dintre comitetul de audit, auditorul extern și gestiunea rezultatelor.

3.2. Modelele analizate și sursa datelor

Pentru atingerea obiectivelor de cercetare, în studiu se propune utilizarea analizei de regresie liniară, respectiv a analizei de regresie logistică (Robu, 2021).

Modelul econometric general propus pentru testarea influenței opiniei de audit din exercițiul financiar anterior asupra performanței financiare, gradului de îndatorare, dar și a nivelului operațiunilor de management al rezultatului din exercițiul financiar curent, pe tipuri de auditor (*Big4* și *Non-Big4*), va fi următorul:

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 \cdot \text{Audit Opinion}_{t-1} + \beta_2 \cdot \text{Auditor Type}_{t-1} + \beta_3 \cdot \text{Audit Opinion}_{t-1} \cdot \text{Auditor Type}_{t-1} + \varepsilon \quad (1)$$

unde,

$\beta_{0,1,2,3}$ reprezintă parametrii modelului de regresie,

Y reprezintă variabila dependentă, cu $Y \in \{FL, ROE, ROA, Abs(DAC)\}$,

iar

$\varepsilon \sim N(0, 1)$, o variabilă aleatoare, eroarea.

Modelul econometric propus pentru testarea influenței opiniei de audit din exercițiul financiar anterior, precum și a performanței financiare, a gradului de îndatorare, dar și a nivelului operațiunilor de management al rezultatului din exercițiul financiar curent, asupra probabilității de a formula un aspect cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului sau cel privind continuitatea activității (inclusiv observațiile privind respectarea utilizării acestui principiu în raportarea financiară) în exercițiul financiar curent, pe tipuri de auditor (*Big4* și *Non-Big4*), va fi următorul:

$$\ln(p_t/1-p_t) = \gamma_0 + \gamma_1 \cdot \text{Audit Opinion}_{t-1} + \gamma_2 \cdot ROA_t + \gamma_3 \cdot ROE_t + \gamma_4 \cdot FL_t + \gamma_5 \cdot Abs(DAC_t) + \gamma_6 \cdot \text{Auditor Type}_t + \varepsilon \quad (2)$$

unde,

$\gamma_{0,1,2,3}$ reprezintă parametrii modelului de regresie,

p reprezintă probabilitatea ca auditorul să formuleze un aspect cheie de audit privind existența operațiunilor de management al rezultatului sau unul privind continuitatea activității (inclusiv observațiile privind respectarea utilizării acestui principiu în raportarea financiară),

iar,

$\varepsilon \sim N(0, 1)$, o variabilă aleatoare, eroarea.

Tabelul nr. 2. Descrierea variabilelor utilizate în modelele econometrice propuse

Variabilă	Categorii	Explicații/Descriere
Audit Opinion	UO = 1	Opinie fără rezerve
	MO = 0	Opinie modificată (Opinie cu rezerve, Opinie contrară, Imposibilitatea exprimării unei opinii)
Auditor Type	B4 = 1	Big 4
	NB4 = 0	Non Big 4
ROA	-	Rata rentabilității economice (Rezultat din exploatare/Active totale · 100)
ROE	-	Rata rentabilității financiare (Rezultat net/Capitaluri proprii · 100)
FL	-	Levier financiar (Datorii totale/Capitaluri proprii)
Abs(DAC) (Absolute value of the discretionary accruals)	-	Pentru calculul Abs(DAC) s-a utilizat metodologia de lucru propusă în Grosu M. et al. (2022), scalate cu rezultatul din exploatare.
KAM EM	Yes EM = 1	Existența aspectelor cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului (1 = Da; 0 = Nu)
	No EM = 0	
KAM GC	Yes GC = 1	Existența observațiilor/aspectelor cheie de audit privind continuitatea activității (1 = Da; 0 = Nu)
	No GC = 0	

Sursa: proiecție proprie

În **Tabelul nr. 2** este prezentată o descriere a variabilelor utilizate în modelele econometrice propuse, din care se poate observa că din cele opt variabile identificate, patru variabile sunt calitative (opinia de audit, tipul auditorului, aspectele cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului, aspectelor cheie de audit privind continuitatea activității), iar patru variabile sunt cantitative, respectiv: ROA, ROE, FL și Abs(DAC).

Pentru firmele incluse în eșantion, datele au fost colectate manual din situațiile financiare anuale și din rapoartele de audit publicate, iar analiza acestora s-a realizat cu ajutorul SPSS 25.0.

Raportul de audit poate face trimitere la probleme legate de continuitate atât în justificarea opiniei de audit, cât și în paragraful de observații (emphasis of matters paragraph). Mareque et al. (2017) constată că, pentru eșantionul de firme spaniole necotate de care se ocupă, la începutul crizei din 2008 găsește trimiteri la continuitate mai degrabă în justificarea opiniei modificate, în timp ce, în 2010, aceste trimiteri apar în paragraful de observații.

4. Rezultate și discuții

În cadrul studiului, principalele rezultate obținute în urma analizei datelor colectate la nivelul eșantionului analizat urmăresc: prezentarea unor statistici descriptive aferente indicatorilor financiari incluși în modelele econometrice, prezentarea distribuției în timp a opiniilor de audit și a aspectelor cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului și privind continuitatea activității, pe categorii, prezentarea distribuției aspectelor cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului și privind continuitatea activității, pe categorii de auditori și estimarea parametrilor modelelor econometrice aferente celor două obiective de cercetare propuse.

În **Tabelul nr. 3** sunt prezentate principalele statistici descriptive (medie și abatere standard), pentru indicatorii financiari incluși în analiză.

Tabelul nr. 3. Statistici descriptive privind indicatorii financiari analizați

Variabilă		FL		ROA		ROE		Abs(DAC)	
Year	N	Medie	Dev.std.	Medie	Dev.std.	Medie	Dev.std.	Medie	Dev.std.
2012	37	-,537358	7,2816533	,019233	,0676005	,212267	,9573236	,303312	1,4153896
2013	37	,349383	4,4259509	,002596	,0896631	,097369	,5446346	,551656	2,9377615
2014	37	,132383	4,6003774	,026797	,0593324	,047637	,3963880	,082294	,0496726
2015	37	4,479103	22,8732338	,017888	,0816438	-,391145	2,3076811	,070049	,0156623
2016	37	-1,586236	9,9637806	-,012559	,2071052	,312837	1,8428436	,069462	,0082477
2017	37	-1,394382	5,5200200	,068239	,3587033	-,142317	2,9196109	,064740	,0161862
2018	37	-,615443	5,0220592	,020362	,1634999	,257062	,6952861	,074359	,0253667
2019	37	-,071418	3,0482240	,025127	,0948267	,070205	,1641720	,073572	,0299017
2020	37	2,001253	11,9679015	,017962	,0836426	,002017	,2849413	,075583	,0232407
2021	37	-10,787300	82,0787127	,068636	,2097909	,948910	5,7348759	,116189	,1824271
2022	37	1,389601	13,4700188	,026735	,0774347	,067494	,5386849	,077761	,0351428
Total	407	-,603674	26,6178626	,025547	,1612091	,134758	2,1784678	,141725	,9836555

Sursă: prelucrări proprii în SPSS 25.0

Din datele prezentate în **Tabelul nr. 3** se poate observa că la nivelul eșantionului analizat pentru firmele cotate BVB, în perioada 2012-2022, acestea prezintă, în medie, valori ale gradului de îndatorare, calculate pe baza levierului financiar (FL) de -0,603674. Această valoare indică pe de o parte valori negative ale capitalurilor proprii, ca urmare a pierderilor reportate, iar pe de altă parte, tendința firmelor de a-și finanța activitatea pe baza datoriilor. În același timp, valori ridicate ale îndatorării au fost înregistrate în exercițiile din 2015, 2020 și 2021, cu

valori supraunitare ale FL, ceea ce indică finanțarea firmelor analizate preponderent pe seama resurselor străine și mai puțin pe seama resurselor proprii. De asemenea, tot valori ridicate, dar negative ale FL au fost înregistrate în exercițiile financiare din 2016, 2017 și 2021, ceea ce indică valori foarte mari ale pierderilor reportate în raport cu datoriile.

În ceea ce privește rata rentabilității economice (ROA), la nivelul eșantionului analizat se poate observa că o firmă înregistrează în medie valori ale ROA de 0,0255477, ceea

ce presupune că la 100 unități monetare active utilizate în activitatea de exploatare, acestea vor genera 2,55477 unități monetare sub formă de beneficii economice viitoare. Valori negative ale acestui indicator, înregistrate în exercițiul financiar din 2016, descriu înregistrarea de către firme a unor pierderi din activitatea de exploatare.

Pentru rata rentabilității financiare (ROE) se poate observa că, la nivelul eșantionului analizat, o firmă cotate BVB înregistrează în medie valori ale ROE de 0,134758. Acest fapt presupune că la 100 unități monetare capitaluri puse la dispoziție de către acționari, aceștia vor fi remunerați pe baza de dividende (ca parte din rezultatul net) cu 13,4758 unități monetare. Valori negative ale acestui indicator, pentru exercițiile financiare din 2015 și 2017, reflectă înregistrarea unor pierderi nete.

Pentru indicatorul care măsoară nivelul angajamentelor discreționare, în valoare absolută, în raport cu rezultatul din exploatare – Abs(DAC), la

nivelul eșantionului analizat, se poate observa că, în medie, o firmă cotate BVB înregistrează valori ale acestui indicator de 0,141725. Această valoare indică în medie o valoare redusă a angajamentelor discreționare în raport cu valoarea rezultatului din exploatare. Cele mai mari valori, supraunitare, au fost înregistrate în 2012 și 2013 (când valoarea angajamentelor discreționare reprezintă aproximativ 30%, respectiv 55% din rezultatul din exploatare), imediat după trecerea la IFRS, urmând ca nivelul acestora să se diminueze semnificativ în timp.

În **Tabelul nr. 4** sunt prezentate distribuțiile în timp ale numărului opiniilor de audit pe cele două categorii (modificată – MO și nemodificată – UO), precum și a numărului de aspecte cheie de audit pe cele două mari grupe, respectiv cele privind existența operațiunilor de management al rezultatului – EM și cele privind continuitatea activității – GC.

Tabelul nr. 4. Distribuția în timp a opiniilor de audit și a aspectelor cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului și privind continuitatea activității, pe categorii

An	Nr. observații / %	Opinie de audit		Total	KAM EM		Total	KAM GC		Total
		MO	UO		No EM	Yes EM		No GC	Yes GC	
2012	Nr. cazuri	14	23	37	37	0	37	37	0	37
	% pe an	37,8%	62,2%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%
2013	Nr. cazuri	12	25	37	37	0	37	37	0	37
	% pe an	32,4%	67,6%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%
2014	Nr. cazuri	12	25	37	37	0	37	37	0	37
	% pe an	32,4%	67,6%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%
2015	Nr. cazuri	13	24	37	37	0	37	37	0	37
	% pe an	35,1%	64,9%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%
2016	Nr. cazuri	8	29	37	17	20	37	31	6	37
	% pe an	21,6%	78,4%	100,0%	45,9%	54,1%	100,0%	83,8%	16,2%	100,0%
2017	Nr. cazuri	11	26	37	8	29	37	28	9	37
	% pe an	29,7%	70,3%	100,0%	21,6%	78,4%	100,0%	75,7%	24,3%	100,0%
2018	Nr. cazuri	8	29	37	10	27	37	30	7	37
	% pe an	21,6%	78,4%	100,0%	27,0%	73,0%	100,0%	81,1%	18,9%	100,0%
2019	Nr. cazuri	11	26	37	9	28	37	32	5	37
	% pe an	29,7%	70,3%	100,0%	24,3%	75,7%	100,0%	86,5%	13,5%	100,0%
2020	Nr. cazuri	7	30	37	12	25	37	31	6	37
	% pe an	18,9%	81,1%	100,0%	32,4%	67,6%	100,0%	83,8%	16,2%	100,0%
2021	Nr. cazuri	5	32	37	35	2	37	29	8	37
	% pe an	13,5%	86,5%	100,0%	94,6%	5,4%	100,0%	78,4%	21,6%	100,0%
2022	Nr. cazuri	5	32	37	36	1	37	28	9	37
	% pe an	13,5%	86,5%	100,0%	97,3%	2,7%	100,0%	75,7%	24,3%	100,0%
Total	Nr. cazuri	106	301	407	275	132	407	357	50	407
	% pe an	26,0%	74,0%	100,0%	67,6%	32,4%	100,0%	87,7%	12,3%	100,0%

Sursa: prelucrări proprii în SPSS 25.0

Din datele prezentate în **Tabelul nr. 4**, pentru variabila categorială *Opinie de audit* se pot observa următoarele: la nivelul eșantionului analizat, pentru perioada 2012-2022, opinii de audit fără rezerve au reprezentat 74,0% din total opinii exprimate, iar restul de 26% au fost opinii modificate (cu rezerve, contrare și imposibilitatea exprimării unei opinii). În ceea ce privește distribuția pe ani, din datele analizate se poate constata un procent mai ridicat al opiniilor modificate imediat după adoptarea IFRS (2012) și până în 2020 (perioada pandemică), cu procente de peste 18%, urmând ca post-pandemie ponderea opiniilor modificate să se diminueze semnificativ.

Cu privire la aspectele cheie de audit care semnalează existența operațiunilor de management al rezultatului (KAM EM), din datele analizate se poate observa că imediat după trecerea la IFRS și până în 2015 inclusiv, nu au fost raportate astfel de aspecte pentru nicio firmă analizată, nefiind obligatorie prezentarea acestora. Odată cu exercițiul financiar din 2016 și până în 2020 (post-pandemie) au fost raportate astfel de aspecte cheie de audit. Pentru aspectele cheie de audit referitoare la respectarea principiului continuității activității (KAM

GC), din datele analizate se poate observa că nu au fost menționate de către auditor în raportul de audit niciun aspect privind continuitatea în perioada 2012 (odată cu trecerea la IFRS) și până în 2015 inclusiv, de asemenea nefiind obligatorie prezentarea acestor aspecte ca aspecte cheie de audit (menționi în acest sens puteau, totuși, să fie făcute). Începând cu exercițiul financiar din 2016 și mai ales în perioada de pandemie, precum și imediat după acestea, au fost semnalate aspecte cheie de audit referitoare la continuitatea activității în peste 13-16% din cazuri.

În analiza eșantionului de firme de care ne ocupăm, se observă o anumită remanență a KAM prezentate de același auditor pentru aceeași firmă, de la un an la altul. Lin & Yen (2022) au studiat această problemă, pe cazul unor firme taiwaneze, căutând să identifice dacă schimbarea (rotația) auditorului influențează această remanență; ei au găsit o confirmare a ipotezei schimbării KAM, ceea ce dovedește o nouă perspectivă a noului auditor.

În ceea ce privește numărul de aspecte cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului și privind continuitatea activității, pe categorii de auditor, în **Tabelul nr. 5** sunt prezentate distribuțiile acestora.

Tabelul nr. 5. Distribuția aspectelor cheie de audit privind operațiunile de management al rezultatului și privind continuitatea activității, pe categorii de auditor

Auditor	Nr. Observații / %	KAM EM		Total	KAM GC		Total
		No EM	Yes EM		No GC	Yes GC	
B4	Nr. cazuri	46	19	65	65	0	65
	% pe auditor	70,8%	29,2%	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%
NB4	Nr. cazuri	229	113	342	292	50	342
	% pe auditor	67,0%	33,0%	100,0%	85,4%	14,6%	100,0%
Total	Nr. cazuri	275	132	407	357	50	407
	% pe auditor	67,6%	32,4%	100,0%	87,7%	12,3%	100,0%

Sursa: prelucrări proprii în SPSS 25.0

Din datele prezentate în **Tabelul nr. 5**, se poate observa că, la nivelul eșantionului analizat, pentru 32,4% din cazuri au fost semnalate aspecte cheie de audit privind existența operațiunilor de management al rezultatului, iar pentru 12,3% din cazuri, au fost semnalate aspecte privind continuitatea. Dintre acestea, pentru cele privind operațiunile de management al rezultatului, cele mai multe au fost semnalate de către auditori care nu aparțin grupului *Big4* (113 cazuri), iar pentru cele privind respectarea principiului continuității activității, toate

cazurile au fost semnalate tot de către auditorii care nu aparțin grupului *Big4*. Astfel, se poate observa pentru auditorii care nu aparțin grupului *Big4* un grad mai ridicat de scepticism profesional, comparativ cu cei care aparțin grupului *Big4*.

Pentru testarea și validarea Ipotezei 1 și atingerea obiectivului de cercetare propus, în **Tabelul nr. 6** sunt prezentate estimațiile parametrilor modelelor de regresie aferente Ecuației (1).

Tabelul nr. 6. Estimațiile parametrilor modelelor de regresie aferente Ecuației (1)

Model	Variabilă dependentă: FL		Variabilă dependentă: ROE		Variabilă dependentă: ROA		Variabilă dependentă: Abs(DAC)	
	B	Std. Error	B	Std. Error	B	Std. Error	B	Std. Error
Intercept	,666	4,041	,042	,330	,053*	,024	,509	,149
[Opinion _{t-1} =0]	-2,865	7,300	,309	,597	-,124*	,044	-,440**	,270
[Opinion _{t-1} =1]	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.
[Auditor _{t-1} =0]	1,283	4,409	-,139	,360	-,009	,026	-,433*	,163
[Auditor _{t-1} =1]	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.
[Auditor _{t-1} =0] * [Opinion _{t-1} =0]	-4,738	7,893	,362	,645	,075**	,047	,509**	,291
[Auditor _{t-1} =0] * [Opinion _{t-1} =1]	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.
[Auditor _{t-1} =1] * [Opinion _{t-1} =0]	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.
[Auditor _{t-1} =1] * [Opinion _{t-1} =1]	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.	0 ^a	.
	R squared = 0,016		R squared = 0,019		R squared = 0,038		R squared = 0,018	
* valori semnificative pentru un risc de 5%								
** valori semnificative pentru un risc de 10%								

Sursa: prelucrări proprii în SPSS 25.0

În Tabelul nr. 6 sunt prezentate estimațiile parametrilor modelelor de regresie privind testarea influenței opiniei de audit a auditorului din exercițiul financiar precedent asupra indicatorilor privind poziția și performanța financiară (FL, ROE, ROA), inclusiv a celui privind existența operațiunilor de management al rezultatului, respectiv Abs(DAC).

La nivelul eșantionului analizat, se poate observa că pentru firmele cotate BVB în perioada 2012-2022 opinia de audit a auditorului din exercițiul financiar anterior nu are o influență semnificativă asupra gradului de îndatorare (FL) și nici a ratei rentabilității financiare (ROE) din exercițiul financiar curent, valorile acestora fiind independente de tipul opiniei, precum și de apartenența auditorului la grupul de firme Big4 (cel puțin pentru anul următor exprimării opiniei de audit).

În ceea ce privește rata rentabilității economice (ROA), din datele prezentate în Tabelul nr. 6 se poate observa că opinia de audit din exercițiul financiar precedent, precum și tipul auditorului au o influență semnificativă asupra acesteia. Astfel, pentru firmele cărora li s-au emis opinii modificate în exercițiile financiare precedente, valorile ROA sunt mai mici cu 0,124 față de firmele cărora li s-au emis opinii neschimbate. În același timp, firmele auditate în trecut de auditori Non-Big4 și pentru care s-au emis opinii modificate înregistrează valori ale ROA mai mici cu 0,075 față de firmele pentru care s-au emis opinii neschimbate în trecut, dar de auditori care aparțin grupului Big4. Se poate concluziona că tipul opiniei exprimate anterior, precum și apartenența auditorului la grupul de

firme Big4 au o influență semnificativă asupra ROA din exercițiul financiar curent.

Cu privire la valorile angajamentelor discreționare în valoare absolută, din datele prezentate în Tabelul nr. 6 se pot observa următoarele: atât opinia de audit din exercițiul financiar precedent, cât și apartenența auditorului la grupul de firme Big4, precum și efectul cumulat al acestora au o influență semnificativă asupra nivelului angajamentelor discreționare în mărime absolută, din exercițiul financiar curent, similar altor studii (Alzoubi, 2016; Campa, 2019; Buchanan et al., 2021; Viana Jr. & Lourenço, 2022). Astfel, firmele pentru care s-a emis în exercițiul financiar anterior o opinie modificată tind în exercițiul financiar următor să își reducă nivelul angajamentelor discreționare cu 0,440. De asemenea, firmele auditate în trecut de auditori care nu aparțin grupului de firme Big4, în exercițiul financiar următor înregistrează diminuări ale nivelului angajamentelor discreționare cu 0,433. Însă, firmele auditate în trecut de către auditori care nu aparțin grupului de firme Big4 și pentru care s-au emis opinii modificate în trecut înregistrează creșteri ale angajamentelor discreționare în perioada imediat următoare, ceea ce presupune o deteriorare a transparenței în raportarea financiară.

Pentru testarea și validarea Ipotezei 2 și atingerea obiectivului de cercetare aferent, în Tabelul nr. 7 sunt prezentate estimațiile parametrilor modelelor de regresie aferente Ecuației (2). Astfel, se propune aplicarea analizei de regresie logistică pentru cazul modelelor econometrice prin care se evaluează influența opiniei de audit din

perioada anterioară, precum și a indicatorilor financiari propuși asupra probabilității ca auditorul financiar să semnalizeze în perioada curentă o serie de aspecte cheie

de audit privind existența operațiunilor de management al rezultatului sau cele privind continuitatea activității.

Tabelul nr. 7. Estimațiile parametrilor modelelor de regresie aferente Ecuației (2)

Model:	Variabilă dependentă: $\ln(pKAM\ EM_t/1-pKAM\ EM_t)$		Variabilă dependentă: $\ln(pKAM\ GC_t/1-pKAM\ GC_t)$	
Parameter	B	S.E.	B	S.E.
$Opinion_{t-1}=1$	-,709*	,247	,272	,352
ROA	1,054**	,805	-1,898**	1,155
ROE	,067	,115	,237	,201
FL	,014	,013	,041*	,020
Abs_DAC	-2,078	2,701	-10,421	7,790
Auditor(1)	,150	,302	-1,431	,601
Constant	-,524	,352	,272	,352
		Nagelkerke R Square = 0,056		Nagelkerke R Square = 0,124
* valori semnificative pentru un risc de 5%				
** valori semnificative pentru un risc de 10%				

Sursa: prelucrări proprii în SPSS 25.0

În **Tabelul nr. 7** sunt prezentate estimațiile parametrilor modelelor de regresie logistică privind testarea influenței opiniei de audit din exercițiul financiar precedent, a indicatorilor privind poziția și performanța financiară (*FL*, *ROE*, *ROA*), inclusiv a celui privind existența operațiunilor de management al rezultatului, respectiv *Abs(DAC)*, precum și a apartenenței auditorului la grupul de firme *Big4* asupra probabilității de semnalare a unor aspecte cheie de audit privind existența operațiunilor de management al rezultatului sau continuitatea activității.

În ceea ce privește probabilitatea emiterii unor aspecte cheie de audit privind existența operațiunilor de management al rezultatului, se poate observa că prin emiteria unei opinii de audit nemodificate în exercițiul financiar anterior, se va diminua probabilitatea de semnalare a unui aspect cheie de audit privind *EM* în exercițiul financiar următor, în consonanță cu rezultatele altor studii (Alzoubi, 2016; Buchanan et al., 2021). Acest fapt ajută la întărirea disciplinei în raportarea financiară, precum și la creșterea transparenței în raportarea financiară ca urmare a emiterii opiniei de audit. Mai mult decât atât, valori ridicate ale *ROA* în exercițiul curent pot fi elemente semnal (de tipul *red flags*) al existenței unor eventuale operațiuni de management al rezultatului, sub acțiunea factorilor de oportunitate, conform ISA 240-*Responsabilitățile auditorului privind fraudă în cadrul unui audit al situațiilor financiare*, după cum demonstrează și alți autori în studiile lor (Kothari et al., 2005).

Pentru aspectele cheie de audit privind continuitatea activității (*KAM GC*), probabilitatea semnalării acestora de către auditor în exercițiul financiar curent este influențată semnificativ de nivelul *ROA* și al *FL*, ca factori de presiune, conform ISA 240-*Responsabilitățile auditorului privind fraudă în cadrul unui audit al situațiilor financiare*. Astfel, acești indicatori semnal pot indica eventuale disfuncționalități în activitatea de exploatare, așa încât valori negative ale *ROA* vor conduce la creșterea probabilității de emiterie a unui aspect cheie de audit privind continuitatea. Totodată, creșterea gradului de îndatorare va conduce, de asemenea, la creșterea probabilității de emiterie în perioada curentă a unor aspecte cheie de audit privind continuitatea activității, similar rezultatelor la care au ajuns alți cercetători (Aguilar et al., 2018)

5. Concluzii

Cercetarea de față a urmărit să scoată în evidență rolul auditorului financiar în îmbunătățirea transparenței în raportare și ca actor activ în impunerea unei discipline în raportarea sustenabilă. Este cunoscut faptul că opinia de audit emisă de către auditorul financiar trebuie să confere un grad ridicat de credibilitate pentru raportarea financiară a companiilor (există și opțiunea de a trece la o misiune de asigurare rezonabilă și pentru informațiile nefinanciare, dar într-o etapă ulterioară – Ernst & Young, 2022). Având în vedere riscurile reputaționale, auditorul are tot interesul

să identifice și să evalueze cât mai precis riscurile care planează asupra companiilor auditate.

Studiul a avut în vedere două obiective transpuse sub forma ipotezelor de cercetare:

1. să testeze influența tipului opiniei de audit și a apartenenței auditorului (*Big4/Non-Big4*) asupra poziției și performanței financiare și asupra practicilor de management al rezultatului;
2. să testeze influența opiniei de audit coroborată cu influența unor importanți indicatori financiari asupra probabilității ca auditorul să includă în raportul de audit aspecte cheie referitoare la practicile de management al rezultatului sau care afectează principiul continuității activității.

Rezultatele obținute arată că influențele menționate sunt, în general, semnificative.

Pentru testarea influenței opiniei de audit a auditorului din exercițiul financiar precedent asupra indicatorilor privind poziția și performanța financiară, inclusiv a celui privind existența operațiunilor de management al rezultatului, la nivelul eșantionului analizat, s-a putut constata că, pentru firmele cotate BVB în perioada 2012-2022, opinia de audit a auditorului din exercițiul financiar anterior, precum și tipul acestuia (*Big4/Non-Big4*) au o influență semnificativă asupra ratei rentabilității economice (*ROA*) din exercițiul financiar curent. Mai exact, firmele cărora li s-au emis opinii modificate în exercițiile financiare precedente, valorile *ROA* sunt mai mici față de firmele cărora li s-au emis opinii neschimbate, iar firmele auditate în trecut de auditori *Non-Big4* și pentru care s-au emis opinii modificate înregistrează valori ale *ROA* mai mici față de firmele pentru care s-au emis opinii neschimbate în trecut, dar de auditori care aparțin grupului *Big4*. În ce privește valorile angajamentelor discreționare, atât opinia de audit din exercițiul financiar precedent, cât și apartenența auditorului la grupul de firme *Big4*, dar și efectul cumulativ al acestora au o influență semnificativă

asupra nivelului angajamentelor discreționare din exercițiul financiar curent. Deteriorarea transparenței în raportarea financiară, prin creșterea denaturărilor contabile (angajamentelor discreționare) apare pe fondul neapartenenței auditorilor la grupul *Big4* și care au emis opinii modificate în perioada anterioară.

Testarea influenței opiniei de audit din perioada anterioară, precum și a indicatorilor financiari luați în calcul asupra probabilității ca auditorul financiar să semnaleze în perioada curentă o serie de aspecte cheie de audit privind existența operațiunilor de management al rezultatului scoate în evidență faptul că emiterea unei opinii de audit neschimbate în exercițiul financiar anterior diminuează probabilitatea de semnalare a unui aspect cheie de audit privind *EM* în exercițiul financiar următor. Deși acest aspect contribuie la îmbunătățirea disciplinei și transparenței în raportarea financiară, valorile ridicate ale *ROA* în exercițiul curent pot fi elemente semnal al existenței unor eventuale operațiuni de management al rezultatului, sub acțiunea factorilor de oportunitate. Testarea influenței indicatorilor financiari luați în calcul asupra probabilității ca auditorul financiar să semnaleze în perioada curentă o serie de aspecte cheie de audit privind continuitatea activității arată că atât *ROA*, cât și *FL* au o influență semnificativă, fiind, de altfel, considerați factori de presiune. Altfel spus, creșterea probabilității de emitere a unui aspect cheie de audit privind continuitatea activității poate fi influențată de valorile neadecvate ale rentabilității economice și ale gradului de îndatorare.

Plusul de cunoaștere pe care îl aduce acest studiu vizează, pe lângă dezvoltarea relației audit-sustenabilitate și luarea în calcul a unor aspecte cheie de audit ca variabile încadrate în categoria operațiunilor de management al rezultatelor, iar rezultatele obținute pot fi utile atât profesioniștilor contabili în desfășurarea misiunilor de audit, dar și altor cercetători pentru dezvoltarea unor viitoare studii. În mod cert, studiul efectuat prezintă și limite deoarece eșantionul analizat este destul de restrâns, ceea ce afectează posibilitățile de generalizare a rezultatelor, însă acesta va putea fi extins într-o cercetare ulterioară.

BIBLIOGRAFIE

1. Abbott, L. J., Boland, C., Buslepp, W., McCarthy, S. (2022), U.S. Audit partner identification and auditor reporting, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 41, 106862
2. Aguilar, N. G., Lopez, E. B., Barbadillo, E. R. (2018), El efecto de la rotación de socio en la calidad de la auditoría - The effect of audit partner rotation on audit quality, *Revista de Contabilidad – Spanish Accounting Review*, vol. 21, no. 1, pp. 7–18

3. Akther, T., Xu, F. (2021), An investigation of the credibility of and confidence in audit value: evidence from a developing country, *Accounting Research Journal*, vol. 34, no. 5, pp. 488-510
4. Alhadab, M. (2018), Abnormal audit fees and accrual and real earnings management: evidence from UK. *Journal of Financial Reporting and Accounting* 16, 00–00. doi: 10.1108/JFRA-07-2017-0050
5. Alves, S. (2013), The impact of audit committee existence and external audit on earnings management: Evidence from Portugal, *Journal of Financial Reporting & Accounting*, vol. 11, no. 2, pp.143-165
6. Alzoubi, E. S. S. (2016), Audit quality and earnings management: evidence from Jordan, *Journal of Applied Accounting Research*, vol. 17, no. 2, pp. 170-189
7. Andon, P., Free, C., O'Dwyer, B. (2015), Annexing new audit spaces: challenges and adaptations", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, vol. 28, no. 8, pp.1400-1430
8. Arif, A., Kepler, J. D., Schroeder, J., Taylor, D. (2022), Audit process, private information, and insider trading, *Review of Accounting Studies*, vol. 27, no. 3, pp. 1122-1156
9. Asante-Appiah, B. (2020), Does the severity of a client's negative environmental, social and governance reputation affect audit effort and audit quality?, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 39, no. 3, 106713
10. Averio, T. (2021), The analysis of influencing factors on the going concern audit opinion – a study in manufacturing firms in Indonesia, *Asian Journal of Accounting Research*, vol. 6, no. 2, pp. 152-164
11. Bao, S.R., & Lewellyn, K.B. (2017), Ownership structure and earnings management in emerging markets – An institutionalized agency perspective, *International Business Review*, vol. 26, no. 5, pp. 828-838
12. Barghathi, Y., Mirani, S., Khan, N. U. (2021), Audit quality and earnings management after communicating Key Audit Matters (KAMs) in the UAE – audacity and auditors' perspectives, *Accounting and Management Information Systems*, vol. 20, no. 2, pp. 173-198
13. Bava, F., di Trana, M. G. (2019), ISA 570: Italian Auditors' and Academics' Perceptions of the Going Concern Opinion, *Australian Accounting Review*, no. 88, vol. 29, issue 1, pp. 112-123
14. Beams, J., Yan, Y. C. (2015), The effect of financial crisis on auditor conservatism: US evidence, *Accounting Research Journal*, vol. 28, no. 2, pp. 160-171
15. Beneish, M. (2001), Earnings Management: A Perspective. *Managerial Finance* 27. doi: 10.2139/ssrn.269625
16. Bentley, J. W., Lambert, T. A., Wang, E. (2021), The Effect of Increased Audit Disclosure on Managers' Real Operating Decisions: Evidence from Disclosing Critical Audit Matters, *The Accounting Review*, vol. 96, no. 1, pp. 23-40
17. Bepari, M. K., Mollik, A. T., Nahar, S., Islam, M. N. (2022), Determinants of Accounts Level and Entity Level Key Audit Matters: Further Evidence, *Accounting in Europe*, vol. 19, no. 3, pp. 397-422
18. Berglund, N. R., Herrmann, D. R., Lawson, B. P. (2018), Managerial ability and the accuracy of the going concern opinion, *Accounting and the Public Interest*, vol. 18, no. 1, pp. 29-52
19. Blanco, B., Coram, P., Dhole, S., Kent, P. (2021), How do auditors respond to low annual report readability?, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 40, no. 3, 106769
20. Blay, A. D., Geiger, M. A., North, D. S. (2011), The Auditor's Going-Concern Opinion as a Communication of Risk. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory* 30, 77–102. doi: 10.2308/ajpt-50002
21. Buchanan, J., Commerford, B. P., Wang, E. (2021), Auditor Actions and the Deterrence of Manager Opportunism: The Importance of Communication to the Board and Consistency with Peer Behavior, *The Accounting Review*, vol. 96, no. 3, pp. 141-163
22. Cameran, M., Ditillo, A., Pettinichio, A. (2018), Audit team attributes matter: how diversity affects audit quality, *European Accounting Review*, vol. 27, no. 4, pp. 595-621
23. Campa, D. (2019), Earnings management strategies during financial difficulties: A comparison between listed and unlisted French companies. *Research in International Business and Finance* 50, 457–471. doi: 10.1016/j.ribaf.2019.07.001
24. Cardinaels, E., Jia, Y. (2016), How Audits Moderate the Effects of Incentives and Peer Behavior on Misreporting, *European Accounting Review*, vol. 25, no. 1, pp. 183-204
25. Casterella, J. R., Desir, R., Stallings, M. A., Wainberg, J. S. (2020), Information Transfer of

- Bankruptcy Announcements: Examining the Impact of Auditor Opinions, *Accounting Horizons*, 34(1), 45-66. <https://doi.org/10.2308/acch-52572>
26. Carson, E., Fargher, N., Zhang, Y. (2016), Trends in Auditor Reporting in Australia: A Synthesis and Opportunities for Research, *Australian Accounting Review*, vol. 26, no. 3, pp. 226–42.
27. Chan, D. K., Li, X., Xin, Q. (2021), Institutional investor inattention and audit quality, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 40, no. 3, 106857
28. Chen, C., Martin, X., Wang, X. (2013), Insider Trading, Litigation Concerns, and Auditor Going-Concern Opinions, *The Accounting Review*, vol. 88, no. 2, pp. 365-393
29. Chen, Q., Jiang, X., Zhang, Y. (2019), The Effects of Audit Quality Disclosure on Audit Effort and Investment Efficiency, *The Accounting Review*, vol. 94, no. 4, pp. 189-214
30. Chen, T. T. Y., Zhang, F., Zhou, G. (2016), Secrecy Culture and Audit Opinion: Some International Evidence, *Journal of International Financial Management & Accounting*, vol. 28, no. 3, pp. 274-307
31. Cheong, C. S., Zurbruegg, R. (2016), Analyst forecasts and stock price informativeness: Some international evidence on the role of audit quality, *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, vol. 12, no. 3, pp. 257–273
32. Chu, L., Yaari, H. F., Zhang, P. (2022), The Estimated Propensity to Issue Going Concern Audit Reports and Audit Quality, *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, <https://doi.org/10.1177/0148558X221079>
33. De Simone, L., Ege, M. S., & Stomberg, B. (2015), Internal control quality: The role of auditor-provided tax services, *The Accounting Review*, vol. 90, no. 4, pp. 1469–1496
34. DeFond, M., & Zhang, J. (2014), A review of archival auditing research, *Journal of Accounting and Economics*, vol. 58, no. 2–3, pp. 275–326
35. Dhaliwal, D., Michas, P. N., Naiker, V., Sharma, D. (2020), Greater Reliance on Major Customers and Auditor Going-Concern Opinions, *Contemporary Accounting Research*, vol. 37, no. 1, pp. 160–188
36. Durana, P., Michalkova, L., Privara, A., Marousek, J., and Tumpach, M. (2021). Does the life cycle affect earnings management and bankruptcy? *Oeconomia Copernicana* 12, 425–461. doi: 10.24136/oc.2021.015
37. Ernst & Young (2022), Noua directivă UE privind sustenabilitatea devine factor de schimbare. Available at: https://www.ey.com/ro_ro/news/2022/11/noua-directiva-ue-privind-sustenabilitatea-devine-factor-de-schi [Accessed August 10, 2023]
38. Feldmann, D. and Read, W. (2010), Auditor conservatism after Enron, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 29, no. 1, pp. 267-278
39. Feng, M., Li, C. (2014), Are Auditors Professionally Skeptical? Evidence from Auditors' Going-Concern Opinions and Management Earnings Forecasts, *Journal of Accounting Research*, vol. 52 no. 5, pp. 1061-1085
40. Geiger, M. A., Raghunandan, K., Riccardi, W. (2014), The Global Financial Crisis: U.S. Bankruptcies and Going-Concern Audit Opinions, *Accounting Horizons*, vol. 28, no. 1, pp. 59-75
41. Grosu, M., Mihalciuc, C.C. (2021), RISK FACTORS REGARDING REVENUE RECOGNITION AS KEY AUDIT MATTERS (KAM), *The USV Annals of Economics and Public Administration*, Vol 21, No. 2(34)
42. Grosu, M., Mihalciuc, C.C., Robu, I.-B. (2023), (Non)Going Concern vs. Gain or Loss and Influence on Audit Opinion, *Audit Financiar*, vol. XXI, no. 1(169)/2023, pp. 109-123, DOI: 10.20869/AUDITF/2023/169/001
43. Grosu, M., Robu, I.-B., Istrate, C., Istrate, M. (2022), Influence of Gender Differences on the Quality of Financial Audit Engagements for Listed Companies, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 2(166)/2022, pp. 304-319,
44. Grosu, M., Robu, I.-B., Istrate, C. (2020), The Quality of Financial Audit Missions by Reporting the Key Audit Matters, *Audit Financiar*, vol. XVIII, no. 1(157)/2020, pp. 182-195, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/157/005
45. Grosu, V., Mateș, D., Zlati, M.-L., Mihaila, S., Socoliuc, M., Ciubotariu, M.-S. (2020), Econometric Model for Readjusting Significance Threshold Levels through Quick Audit Tests Used on Sustainable Companies. *Sustainability* 12, 8136. doi: 10.3390/su12198136
46. Gul, F. A., Khedmati, M., Lim, E. K. Y., Navissi, F. (2018), Managerial ability, financial distress, and audit fees, *Accounting Horizons*, vol. 32, no. 1, pp. 29-51
47. Guo, Y., Delaney, D., Ahmed, A. (2020), Is an Auditor's Propensity to Issue Going Concern Opinions a Valid Measure of Audit Quality?, *Australian Accounting Review*, no. 93, vol. 30, pp. 144-153

48. Gutierrez, E., Minutti-Meza, M., Tatum, K. W., Vulcheva, M. (2018), Consequences of adopting an expanded auditor's report in the United Kingdom, *Review of Accounting Studies*, vol. 23, no. 4, pp. 1543-1587
49. Hardies, K., Breesch, D., Branson, J. (2016) Do (Fe)Male Auditors Impair Audit Quality? Evidence from Going-Concern Opinions, *European Accounting Review*, vol. 25, no. 1, pp. 7-34
50. Honkamäki, T., Mättö, M., Teittinen, H. (2022), The homogeneity of BIG4 audit reports after the implementation of key audit matters in the context of fair value accounting, *International Journal of Auditing*, vol. 26, no. 3, pp. 354-370
51. Hossain, M., Raghunandan, K., Rama, D. V. (2020), Abnormal disclosure tone and going concern modified audit reports. *Journal of Accounting and Public Policy* 39, 106764. doi: 10.1016/j.jaccpubpol.2020.106764
52. Hussin, N., Saleh, M. F. M., Ahmad, A., Rahmat, M. M. (2023), The association between audit firm attributes and key audit matters readability, *Asian Journal of Accounting Research*, <https://doi.org/10.1108/AJAR-10-2022-0317>
53. IAASB, (2021), Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements. Available at: <https://www.iaasb.org/publications/2021-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance-and-related-services> [Accessed August 9, 2023].
54. IAASB, (2020), *Manualul de Reglementări Internaționale de Control al Calității, Audit, Revizuire, Alte Servicii de Asigurare și Servicii Conexe* (vol I), Ediția 2020, Traduse și republicate de Camera Auditorilor Financiari din România, București, 2022
55. Istrate, C., Bunget, O.C., Popa, I.E. (2020), Justifications for the Modified Opinions and for Other Observations in the Audit Reports, *Audit Financiar*, vol. XVIII, no. 4(160)/2020, pp. 785-800, DOI: 10.20869/AUDITF/2020/160/026
56. Ittonen, K., Peni, E. (2012), Auditor's Gender and Audit Fees, *International Journal of Auditing*, vol. 16, no. 1, pp. 1–18
57. Ittonen, K., Vahamaa, E., Vahamaa, S. (2013), Female auditors and accrual quality, *Accounting Horizons*, vol. 27, no. 2, pp. 205-228
58. Jaba, E. (2002), *Statistică*, ediția a 3-a, Editura Economică, București
59. Jones, J. J. (1991), Earnings Management During Import Relief Investigations. *Journal of Accounting Research* 29, 193–228. doi: 10.2307/2491047
60. Kaplan, S. E., Williams, D. D. (2013), Do Going Concern Audit Reports Protect Auditors from Litigation? A Simultaneous Equations Approach, *The Accounting Review*, vol. 88, no. 1, pp. 199–232
61. Khan, S. A., Lobo, G., Nwaeze, E. T. (2017), Public re-release of going-concern opinion and market reaction, *Accounting and Business Research*, vol. 47, no. 3, pp. 237-267
62. Kim, M. (2021), Effects of managerial overconfidence and ability on going-concern decisions and auditor turnover, *Advances in Accounting*, vol. 54, 100549
63. Köhler, A., Ratzinger-Sakel, N., and Theis, J. (2020), The Effects of Key Audit Matters on the Auditor's Report's Communicative Value: Experimental Evidence from Investment Professionals and Non-professional Investors. *Accounting in Europe* 17, 1–24. doi: 10.1080/17449480.2020.1726420
64. Kothari, S. P., Leone, A. J., and Wasley, C. E. (2005), Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics* 39, 163–197. doi: 10.1016/j.jacceco.2004.11.002
65. Kung, F.H., Chang, Y.S., Zhou, M. (2019), The effect of gender composition in joint audits on earnings management, *Managerial Auditing Journal*, vol. 34, no. 5, pp. 549-574,
66. Lennox, C., Kausar, A. (2017), Estimation risk and auditor conservatism, *Review of Accounting Studies*, vol. 22, no. 5, pp. 185–216.
67. Lin, H. L., Yen, A. R. (2022), Auditor rotation, key audit matter disclosures, and financial reporting quality, *Advances in Accounting*, vol. 57, 100594
68. Mareque, M., López-Corrales, F., Pedrosa, A. (2017), Audit reporting for going concern in Spain during the global financial crisis, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, vol. 30, no. 1, pp. 154-183
69. Minutti-Meza, M. (2021), The art of conversation: the expanded audit report, *Accounting and Business Research*, vol. 51, no. 5, pp. 548-581
70. Moroney, R., Phang, S. Y., Xiao, X. (2021), When Do Investors Value Key Audit Matters?, *European Accounting Review*, vol. 30, no. 1, pp. 63-82

71. Nekhili, M., Gull, A. A., Chtioui, T., Radhouane, I. (2019), Gender-diverse boards and audit fees: What difference does gender quota legislation make?, *Journal of Business Finance and Accounting*, vol. 47, no. 1-2, pp. 52-99
72. Read, W. J., Yezegel, A. (2018), Going-concern opinion decisions on bankrupt clients: Evidence of longlasting auditor conservatism?, *Advances in Accounting*, vol. 40, pp. 20–26
73. Robu, A., Mironiuc, M., Robu, I.-B. (2012), A Practical Model for Testing the “Going-Concern” Assumption in the Financial Audit Engagement for Romanian Quoted Companies. *Audit Financiar* 10, 13–24
74. Robu, I.B. (2012), O perspectivă financiară asupra triumfului fraudei, *Audit Financiar*, 10(1), pp. 12-23
75. Robu, I.B. (2021), Calitatea informației financiare: fundamentări contabile, modelări economice și analize statistice, Ed. Performantica, Iași
76. Roychowdhury, S. (2006), Earnings management through real activities manipulation. *Journal of Accounting and Economics* 42, 335–370. doi: 10.1016/j.jacceco.2006.01.002
77. Ruiz-Barbadillo, E., Gómez-Aguilar, N., De Fuentes-Barberá, C., García-Benau, M. A. (2004), Audit quality and the going-concern decision-making process: Spanish evidence, *European Accounting Review*, vol. 13, no. 4, pp. 597-620
78. Toumeh, A.A., Yahya, S. (2019), „A Review of Earnings Management Techniques: An IFRS Perspective”, *Global Business and Management Research: An International Journal*, Vol. 11, Nr. 3, pp. 1-13.
79. Viana Jr., D. B., Lourenço, I. (2022), Financial distress, earnings management and Big 4 auditors in emerging markets, *Accounting Research Journal*, vol. 35, no. 5, pp. 660-675
80. Yang, S., Liu, Y., Mai, Q. (2018), Is the quality of female auditors really better? Evidence based on the Chinese A-share market, *China Journal of Accounting Research*, vol. 11, no. 4, pp. 325–350
81. Zeng, Y., Zhang, J. H., Zhang, J., Zhang, M. (2021), Key Audit Matters Reports in China: Their Descriptions and Implications of Audit Quality, *Accounting Horizons*, vol. 35, no. 2, pp. 167-192